

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО КАРААХМЕД СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба №30587/13)

РЕШЕНИЕ

*Настоящата версия е поправена на 21 април 2015 г.
в съответствие с Правило 81 от Правилника на Съда.*

СТРАСБУРГ

24 февруари 2015 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

24/05/2015 г.

*Това решение е станало окончателно при условията, посочени в чл. 44, ал. 2
от Конвенцията. Може да бъде предмет на редакционни промени.*

По делото Караахмед срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Четвърто отделение), заседаващ в състав:

Гуидо Раймонди (Guido Raimondi), *Председател*,

Пейви Хирвеле (Päivi Hirvelä),

Георге Николау (George Nicolaou),

Нона Цоцория (Nona Tsotsoria),

Здравка Калайджиева (Zdravka Kalaydjieva),

Кшищоф Войтичек (Krzysztof Wojtyczek),

Фарис Вехабович (Faris Vehabović), *съдии*,

и Франсоаз Елен-Пасо (Françoise Elens-Passos), *секретар на отделението*,

След закрито заседание, проведено на 3 февруари 2015 г.,

Постанови следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№30587/13) срещу Република България, подадена в Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи ("Конвенцията") от български гражданин, г-н Вели Раиф Караахмед ("жалбоподателят"), на 30 април 2013 г. Той е роден през 1976 г. и живее в гр. София.

2. Жалбоподателят е представляван от г-жа М. Илиева, адвокат, практикуващ в София. Българското правителство („Правителството“) се представлява от правителствения агент г-жа К. Радкова от Министерство на правосъдието.

3. На 3 декември 2013 г. Правителството е уведомено за жалбата.

ФАКТИТЕ**I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО**

4. Делото се отнася до инцидент, който се случва в петък, 20 май 2011 г., пред джамията "Баня Баши" в центъра на София, в който ръководители, членове и симпатизанти на българската политическа партия "Атака" се сблъскват с мюсюлмански богомолци, които са се събрали около джамията за редовната петъчна молитва. Делото се отнася също до последвалите официални разследвания на този инцидент.

А. Джамията "Баня Баши"

5. Джамията "Баня Баши" е построена през 1576 г. и в момента е единствената действаща джамия в София. Тя може да побере до 700 богомолци. Според информация, предоставена от Главното мюфтийство, в София има около 30 000 мюсюлмани; някои от тях са български граждани, а други са имигранти от Турция, Близкия Изток и Африка. Джамията е снабдена с високоговорители, които са монтирани веднага след падането на комунистическия режим през 1989 г. Тези високоговорители са включени по време на призива за молитва, който трае около пет минути, пет пъти на ден, и по време на цялата петъчна молитва. Те са изключени между 22:00 часа и 6:00 часа, за да се съобразят с разпоредбите, свързани с нивото на шума в градска среда.

6. Самата джамия е заобиколена от парапети с височина от около 1,5 метра. Две страни на джамията гледат към парк, зад който е Софийската централна минерална баня. Едната страна гледа към странична улица, ул. Триадица. Последната страна гледа към бул. Княгиня Мария Луиза. Там тротоарът на булеварда е широк около 15 метра. Поради липса на място вътре в джамията, богомолци често се молят около сградата по време на петъчната молитва, като поставят своите молитвени килимчета на тротоара на булеварда. На страната на джамията откъм булеварда има също едноетажна пристройка, която не е защитена с парапети, горната част на която е висока малко над 1,5 м. Поради това е възможно да се получи достъп до двора на джамията от булеварда чрез качване на покрива на едноетажната пристройка.

Б. "Атака" и нейната кампания по отношение на джамията

7. "Атака" е българска политическа партия. Тя е основана през април 2005 г. и оттогава в парламентарни избори получава около 7-9% от народния вот и 21-23 места в Народното събрание. Лидерът на партията Волен Сидеров е народен представител на "Атака" в Народното събрание от юни 2005 г.

8. През 2006 г. г-н Сидеров и "Атака" започват кампания срещу шума, излъчван от високоговорителите, инсталирани на джамията "Баня Баши". През същата година те събират около 35 000 подписа за петиция, представена на Столичния общински съвет на 18 юли 2006 г., която призова за премахване на високоговорителите. Вечерта на 18 юли 2006 г. "Атака" организира митинг срещу "воя", излъчван от високоговорителите по време на призива за молитва.

9. През 2007 г. кандидат-кметът на "Атака" за София г-н С. Бинев заяви, че ако бъде избран, ще забрани излъчването на призивите за

молитва от тези високоговорители, защото вярва, че те безпокоят хората, които имат други религиозни вярвания.

10. В петък, 29 април 2011 г., привърженици на "Атака" поставят високоговорители на кола и се движат в близост до джамията, пускайки записи на църковни камбани и християнски песнопения по време на редовната петъчна молитва, която се провежда в този момент. Това се повтаря през седмицата, предшестваща инцидента от 20 май 2011 г. По думите на един от депутатите на "Атака" в Народното събрание, това е направено за противопоставяне на "шумовия терор", излъчван от джамията.

В. Събитията от 20 май 2011 г.

11. В около 12 часа на обяд в петък, 20 май 2011 г., богомолци започват да се събират в и около джамията за редовна петъчна молитва. Жалбоподателят е един от тях. Той, заедно с тридесет-четиридесет други богомолци, остава извън джамията, или в близкия парк, или на тротоара на бул. Княгиня Мария Луиза. Молитвени килимчета са поставени на тротоара на булеварда в съответствие с обичайната практика на богомолците.

12. В същото време, между сто и сто и петдесет членове и симпатизанти на "Атака" се събират пред джамията на булеварда, за да протестира срещу това, което те наричат "воя", излъчван от високоговорителите, инсталирани на джамията. Групата включва г-н Сидеров, г-н Д. Чуколов, заместник-председател на партията, г-жа Д. Гаджева, депутат от партията, и г-н Д. Стоянов, член на Европейския парламент от партията.

1. Уведомление за демонстрацията от страна на "Атака" и реакцията на властите

13. Според информация, предоставена от Правителството в хода на производството пред Съда, на 19 май 2011 г. "Атака" уведомява общината, че по силата на чл. 8(1) от Закона за събранията, митингите и манифестациите от 1990 г. (виж параграф 46 по-долу), възнамерява да проведе събрание в парка зад джамията (т.е. между джамията и Централната минерална баня). То е насрочено за 13-17 часа на 20 май с 300 участници. Това уведомление е получено от общината в 9:54 часа на 19 май 2011 г.

14. Правителството също така предоставя копия от три писма, които е получило от различни органи в хода на производството.

Първото, от общината, гласи, че Столичната дирекция на Министерството на вътрешните работи е уведомена за планираната демонстрация на 19 май 2011 г. в 10:50 ч.

Второто, от Министерството на вътрешните работи, гласи, че СДВР научава за демонстрацията едва в 11:40 ч. на 20 май 2011 г., когато получава информация, че поддръжници на "Атака" са започнали да се събират в парка край джамията. До този момент СДВР не е получавала никаква информация за демонстрацията. В този момент специализирани полицейски служители са изпратени на мястото. Искане за съдействие от общината е получено след това от СДВР по факс в 12:13 ч.

Третото, от *Дирекция по вероизповеданията*, правителствена агенция към Министерски съвет, гласи, че около 11 ч. на 20 май 2011 г. тя е информирана от заместник-главния мюфтия, че демонстрацията на "Атака" ще се проведе в близост до джамията, и че веднага се е свързала с Министерството на вътрешните работи, след което специализираните полицейски служители са изпратени към джамията. Тя също така се свързва с общината, която потвърждава, че е дадено разрешение събранието да се проведе в парка между джамията и Софийската централна минерална баня.

2. Развитие на демонстрацията

15. Видеозаписи на събитието, направени от страна на медиите и излъчени по българска телевизия, са предоставени на Съда от страните. Въз основа на тези записи могат да бъдат установени следните събития.

16. Демонстрантите се събират не от страната на джамията откъм Централната минерална баня, а на бул. Княгиня Мария Луиза пред джамията, където богомолците вече са започнали да се събират за петъчната молитва. Повечето от демонстрантите носят черни тениски с надписи "Ердоган, дължиш ни 10 милиарда" и "Атака казва: Не на Турция в ЕС". Много от тях носят големи български знамена и знамена на "Атака", които са зелени и включват надписите "Атака" и "Да си върнем България". В хода на демонстрацията участниците пускат български патриотични песни от високоговорители, поставени на автомобили.

17. Записите показват също демонстранти, които отправят нападки към богомолците, наричайки ги "турски мекерета", "гадни терористи", "измет", "еничари", "резащи" и "ислямисти". Те също така изобразяват протестиращите да крещат "Хайде в Анкара!", "Не ни цапайте земята!" и "Миришат ви краката! Затова ги миете!". Вижда се как един от участниците в митинга реже бавно турски фес с джобен нож, казвайки "Чувате ли ме? Сега ще ви покажем какво ще се случи с всеки от вас!"

18. Докато това се случва, има път на джамията, като използва системата с високоговорителите, многократно призова богомолците да не отговарят на провокациите на демонстрантите.

19. Когато петъчната молитва започва, един от демонстрантите се качва на покрива на едноетажната пристройка и пуска два високоговорителя на покрива, за да заглуши звука на молитвата. Пет или шест богомолци след това прекъсват своите молитви, качват се на покрива и се опитват да преместят високоговорителите.

20. В отговор на това, още няколко демонстранти влизат в двора на джамията като се качват върху покрива на едноетажната пристройка. Настъпва схватка, в която членове и симпатизанти на "Атака", някои от които носят дървени пилони и метални тръби, настъпват към богомолците и започват да ги удрят. Някои от богомолците отвърщат на ударите. Вижда се как някои от тях държат и размахват пластмасови тръби, които изглежда са откъснати от стената на джамията. Приблизително десет полицейски служители също се качват на покрива на едноетажната пристройка, за да разтърват биешите се страни; тогава трима души са задържани. Докато това се случва, двама или трима други полицейски служители могат да бъдат видени да опитват да задържат демонстрантите в парка до джамията и назад от стената на едноетажната пристройка: в този момент има над сто демонстранти в парка. Някои от тях могат да бъдат видени да хвърлят яйца по богомолците.

21. Може да се види как още няколко полицейски служители се опитват да поддържат човешка верига между останалите демонстранти (други около петдесетина), които стоят на булеварда, 3-4 метра назад от района, където са поставени молитвените килимчета на богомолците, въпреки че няколко членове на "Атака", включително нейните лидери, може да се видят да стоят в тази зона, точно пред парапетите на джамията.

22. Демонстрантите след това продължават да замерват богомолците с яйца и камъни и да ги обиждат. Един от демонстрантите може да бъде видян на видеозаписа да държи плакат и да вика "Търпим ви толкова много години. Къде другаде биха позволили това [молитви извън джамията]? На кого се молите?"

23. Страните приемат, че петима полицаи, петима богомолци и г-жа Д. Гаджева, която е ударена по брадичката от летящ камък, са ранени по време на инцидента. Не е възможно от видеозаписите да се определи кой е отговорен за причиненото ѝ нараняване. Един от мюсюлманските богомолци се налага да бъде хоспитализиран, защото има мозъчно сътресение. Две полицейски коли също претърпяват щети.

24. Във виден отговор на задържането от страна на полицията на двама демонстранти на покрива на едноетажната пристройка, г-н Сидеров, заобиколен от членове на "Атака" и журналисти, след това заговаря на микрофон и се обръща към полицейските служители, които присъстват на мястото на инцидента. Той ги пита защо не са

арестували някой от "истинските престъпници, които хвърлят камъни", и ги обвинява, че притесняват "български патриоти", а не ислямистите, които "насърчават насилието срещу християнството". След това той се обръща към старшия полицейски служител на мястото на инцидента, като го пита дали е еничар и му предлага да си сложи фес. Накрая той заявява, че в България няма българска полиция, а само турска, и че присъстващите полицаи са позор за униформите си.

25. Инцидентът приключва около 13:55 ч., когато, водени от г-н Сидеров и други, демонстрантите напускат мястото, като г-н Сидеров заявява, че отива в Народното събрание да поиска оставката на министъра на вътрешните работи. Докато г-н Сидеров е на път да напусне, най-малко четирима демонстранти, носещи черни тениски, може да бъдат видени на видеозаписа да събират на купчини някои от молитвените килимчета на богомолците и да ги палят. Не са предприети действия срещу лица отговорни за това, въпреки че полицията вика противопожарните служби.

Г. Реакция по отношение на събитията от 20 май 2011 г.

26. Редица политици, включително и тогавашният президент на републиката Георги Първанов, осъждат участието на "Атака" в инцидента.

27. На 27 май 2011 г. Народното събрание приема декларация, която също осъжда инцидента. Тя гласи следното:

Народните представители осъждат категорично агресията на Политическа партия "Атака" на 20 май 2011 г. срещу вярващите в центъра на столицата. Особено скандално е, че това е направено в свещения за мюсюлманите петъчен ден по време на задължителната им молитва. С тези свои действия тази партия се изолира от българското демократично общество.

Поведението ѝ е дълбоко чуждо на българския народ, на неговата религиозна търпимост и етническа толерантност. Изразяваме дълбока загриженост от опитите да бъде подкопан етническият мир и да се създаде напрежение между българските граждани на религиозна основа.

След своя опит за агресия срещу етническия мир, създаващ заплахата за националната сигурност на Република България, Политическа партия "Атака" е опасна за управлението на страната.

Както повелява българската Конституция, недопустимо е религиозните общности и институции, както и верските убеждения, да се използват за политически цели.

Народните представители настояваме всички компетентни държавни институции, включително прокуратурата и съда, да предприемат необходимите мерки и да осигурят спазването на Конституцията и на законите на страната.

Призоваваме средствата за масова информация към отговорно поведение, което в този напрегнат и изпълнен с провокации момент означава да не дават трибуна на езика на омразата."

Д. Разследвания на събитията

28. Налице са две отделни серии от разследвания на събитията в джамията през този ден; едното на полицията, а другото на Националната следствена служба.

1. Разследване на полицията

29. В писмо от 18 март 2014 г. Министерството на вътрешните работи посочва постигнатия напредък в полицейското разследване. Открити са три досъдебни производства: едно за нараняването на г-жа Гаджева; второ за нараняванията на двама полицаи и един оператор и престъпно посегателство върху джамията и върху една полицейска кола; и трето за насилието, насочено срещу богомолците. Първите две разследвания са спрени, без да бъде повдигнато обвинение срещу когото и да било.

30. В писмото се посочва също, че в хода на третото разследване, тридесет души са били разпитани като свидетели и са били получени видеозаписи и други доказателства. В хода на това разследване, седем души са били привлечени като обвиняеми за тежко хулиганство в нарушение на чл. 325 § 2 от Наказателния кодекс (виж параграф 49 по-долу). Не е предоставена информация за това дали срещу тези хора е внесен обвинителен акт и ако е така, дали са получили някакви присъди.

2. Разследване на Националната следствена служба

(а) Опити на жалбоподателя да участва в разследването

31. Разследване също е открито от Софийска градска прокуратура на 25 май 2011 г. Фокусът на това разследване е дали е имало някакви нарушения, извършени по чл. 164 § 1 от НК (забраната за слово на омразата на религиозна основа: виж параграф 55 по-долу).

32. На 6 декември 2011 г. жалбоподателят иска да бъде допуснат до участие в това разследване като жертва по смисъла на чл. 74, § 1 от Наказателно-процесуалния кодекс от 2005 г. (виж параграф 58 по-долу). На 13 декември 2011 г. Софийска градска прокуратура отхвърля искането на жалбоподателя. Тя казва, че престъплението по чл. 164 § 1 от НК от 1968 е "формално" (виж параграфи 55 и 57 по-долу) и следователно не може да има жертва.

33. На 16 март 2012 г. жалбоподателят обжалва това постановление пред Софийска апелативна прокуратура. На 2 април 2012 г. Софийска апелативна прокуратура връща делото на Софийска градска прокуратура, като ѝ дава указания да се произнесе по искането на жалбоподателя посредством официално постановление. На 5 април

2012 г. Софийска градска прокуратура го прави, повтаряйки основанията, които посочва на 13 декември 2011 г.

34. На 17 април 2012 г. жалбоподателят обжалва това постановление. На 28 май 2012 г. Софийска апелативна прокуратура установява, че въпросът дали престъпление е "формално" или "резултатно" е без значение за това дали дадено лице може да бъде жертва на това престъпление. Въпреки това няма доказателства, че жалбоподателят е присъствал, когато твърдяното престъпление е било извършено, или че престъплението го е засегнало пряко. Поради това е необходимо да се разпита жалбоподателя.

35. Съответно на 7 юни 2012 г. жалбоподателят е разпитан от следователя, който отговаря за случая. Той заявява, че е пристигнал в джамията в 11:30 ч и е седял в парка между джамията и Централната минерална баня, докато са започнали молитвите. Той описва поведението на демонстрациите в хода на тяхната демонстрация, включително обидите, които е чул. Той казва, че полицията е свършила добре работата си в разделянето на групите. Според жалбоподателя, в хода на разпита следователят е враждебен към него и неговата религия, като го пита дали знае дали има право да се моли пред джамията и дали е получил разрешение за това от компетентен орган.

36. На 16 август 2012 г. жалбоподателят иска наблюдаващият прокурор да разпредели делото на друг следовател въз основа на това, че първоначалният следовател е етнически и религиозно предубеден. Той също така иска достъп до материалите по делото.

37. На 5 септември 2012 г. жалбоподателят отново иска да бъде допуснат да участва в разследването като жертва на твърдяното престъпление.

38. На 19 ноември 2012 г. Софийска градска прокуратура отхвърля искането на жалбоподателя, след като отново приема, че престъплението по чл. 164 § 1 от НК от 1968 г. наистина е "формално престъпление" (виж параграфи 55 и 57 по-долу) и следователно не може да има жертва. Тя след това отхвърля искането на жалбоподателя случаят да бъде възложен на друг следовател с аргумента, че тъй като не е страна в производството, жалбоподателят не е в позиция да отправя такова искане. По същата причина жалбоподателят няма право да се запознае с материалите по делото.

39. На 31 октомври 2013 г., след неуспешни обжалвания от страна на жалбоподателя до Софийска апелативна прокуратура и Върховна касационна прокуратура, заместник-главният прокурор решава, че "формалните престъпления" може по принцип да имат жертва. Ето защо е необходимо да се провери дали самият жалбоподател е бил възпрепятстван от изпълнение на своите религиозни ритуали и ако да – по какъв начин. Този въпрос не е напълно изяснен при първия му

разпит, заради което се налага да бъде разпитан отново, преди да се реши дали той може да бъде допуснат до участие в производството в качеството му на жертва.

(б) Ход на разследването

40. Оказва се, че разследването на Националната следствена служба е все още в ход. Въпреки че редица свидетели са били разпитани и са получени експертизи, не са повдигнати обвинения срещу което и да било лице в рамките на това разследване. Въпреки това, Правителството е представило част от преписката по разследването. Тя включва две изявления, дадени от г-н М. Във второто от тези две изявления той признава, че е лицето, което отговаря за рязането на феса по време на демонстрацията. Той заявява, че той е инструктиран да направи това от г-н Сидеров и че г-н Сидеров му казва да го направи, преди същият да пристигне на мястото на инцидента. Той казва, че не е можел да откаже, защото е работил в "Атака" към момента. Г-н М. също така заявява, че е било възможно да се избегнат всякакви сблъсъци между демонстрантите и богомолците, ако г-н Сидеров е искал. Това е могло да стане чрез връщане към предназначениято място за демонстрация или чрез оттегляне след сбиването върху едноетажната пристройка. Г-н М. заявява също, че млади, крайно десни привърженици на "Атака" са повикани от град Габрово специално за демонстрацията и са били поставени в предната линия на демонстрацията. По мнението на г-н М., г-н Сидеров е можел също да избегне сблъсък с богомолците, ако не е поставил групата от Габрово в предната линия на демонстрацията.

41. От преписката по разследването, както е представена пред Съда, са направени различни усилия да се призоват лидерите на партия "Атака", които са били на демонстрацията, за да бъдат разпитани. С изключение на г-н Чуколов, заместник-председател на партията, който е бил разпитан, тези усилия не са успешни.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

A. Конституцията от 1991 г.

42. Чл. 6 § 2 от Конституцията от 1991 г. гласи следното:

"Всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние."

43. Чл. 13 от Конституцията в относимите си части гласи:

"1. Вероизповеданията са свободни."

44. Чл. 37 от Конституцията гласи следното:

"1. Свободата на съвестта, свободата на мисълта и изборът на вероизповедание и на религиозни или атеистични възгледи са ненакърними. Държавата съдейства за поддържане на търпимост и уважение между вярващите от различните вероизповедания, както и между вярващи и невярващи.

2. Свободата на съвестта и на вероизповеданието не може да бъде насочена срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала или срещу правата и свободите на други граждани."

Б. Законът, отнасящ се за събрания и демонстрации в София

45. Съответните законови разпоредби, регламентиращи провеждането на събрания и демонстрации в София, се съдържат в Закона за събранията митингите и манифестациите от 1990 г. и Наредба №1 за обществения ред и опазването на общинските имоти на територията на Столична община (1993 г.).

46. Чл. 8 и 11 от Закона от 1990 г. гласят:

Член 8

"1. За свикване на събрание или на митинг на открито организаторите най-малко 48 часа преди началото му писмено уведомяват кмета на общината, на чиято територия ще се проведе, като посочват организатора, целта, мястото и времето на събранието или митинга.

2. В неотложни случаи за събранието или митинга на открито уведомлението по предходната алинея може да се направи в еднодневен срок."

Член 11

"1. Организаторите на манифестацията уведомяват писмено кмета на общината за целта, времето и пътя на движението на манифестацията най-малко 72 часа преди провеждането ѝ, а в неотложни случаи —най-малко два дни.

2. Кметът на общината, както и организаторите вземат необходимите мерки за спазване на реда за провеждане на манифестацията и за безопасността на движението."

47. Чл. 21 от Наредбата от 1993 г. гласи:

"1. Организаторите на събрания са длъжни да осигурят спазването на обществения ред ... и опазването на общинските имоти от повреждане и унищожаване.

2. Органите на столичната община със съдействието на полицията взимат необходимите мерки за нормалното протичане на проявата, осигуряване на обществения ред и безопасността на движението."

В. Наказателно право

48. Наказателният кодекс от 1968 г., както е в сила към съответния момент, 20 май 2011, съдържа следните приложими разпоредби.

49. Чл. 325 криминализира хулиганството при следните условия:

"1. Който извърши непристойни действия, грубо нарушаващи обществения ред и изразяващи явно неуважение към обществото, се наказва за хулиганство с лишаване от свобода до две години или с пробация, както и с обществено порицание.

2. Когато деянието е съпроводено със съпротива срещу [орган на властта] или когато то по своето съдържание се отличава с изключителен цинизъм или дързост, наказанието е лишаване от свобода до пет години."

50. Чл. 162 § 1 криминализира расово, национално или етнически мотивирано слово на омразата при следните условия:

"Който чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин проповядва или подбужда към дискриминация, насилие или омраза, основани на раса, народност или етническа принадлежност, се наказва с лишаване от свобода до четири години и с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева, както и с обществено порицание."

51. Чл. 162 § 2 криминализира расово, национално или етнически мотивирано насилие при следните условия:

"Който употреби насилие срещу друго или повреди имота му поради неговата раса, народност, религия или политически убеждения, се наказва с лишаване от свобода до четири години и с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева, както и с обществено порицание."

52. Чл. 162 §§ 3 и 4 криминализират свързани престъпления при следните условия:

"3. Който образува или ръководи организация или група, която си поставя за цел извършването на деяния по ал. 1 и 2 или системно допуска извършването на такива деяния, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и с глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева, както и с обществено порицание.

4. Който членува в такава организация или група, се наказва с лишаване от свобода до три години и с обществено порицание."

53. Чл. 163 криминализира расово, национално или етнически мотивирано насилие от тълпа при следните условия:

"1. Лицата, които участват в тълпа, събрана за нападение на групи от населението, отделни граждани или техни имоти във връзка с националната, етническата или расовата им принадлежност, се наказват:

(1) подбудителите и предводителите —с лишаване от свобода до пет години;

(2) всички други —с лишаване от свобода до една година или с пробация.

2. Ако тълпата или някои от участниците са въоръжени, наказанието е:

(1) за подбудителите и предводителите —лишаване от свобода от една до шест години;

(2) за всички други —лишаване от свобода до три години.

3. Ако е извършено нападение и от него е последвала тежка телесна повреда или смърт, подбудителите и предводителите се наказват с лишаване от свобода от три до петнадесет години, а всички останали —с лишаване от свобода до пет години, когато не подлежат на по-тежко наказание."

54. Чл. 165 § 3 криминализира религиозно мотивирано насилие от тъпна при следните условия:

"За деянията по чл. 163 , извършени против групи от населението, отделни граждани или техни имоти във връзка с религиозната им принадлежност, се прилагат предвидените в него наказания."

55. Чл. 164 § 1 криминализира религиозно мотивирано слово на омразата при следните условия:

Който проповядва омраза на религиозна основа чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин, се наказва с лишаване от свобода до четири години или с пробация, както и с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева."

56. Чл. 165 § 1 криминализира смуцаването на религиозни обреди при следните условия:

"Който със сила или заплашване пречи на гражданите свободно да изповядват своята вяра или да извършват религиозните си обреди и служби, с които не се нарушават законите в страната, общественят ред и добрите нрави, се наказва с лишаване от свобода до една година."

57. Правните коментари и съдебната практика правят разлика между "формални" и "резултатни" престъпления въз основа на определението *actus reus*. "Формалните" престъпления не изискват да произтича конкретен резултат от поведението на нарушителя. От друга страна, "резултатните" или "реални" престъпления изискват такъв резултат (виж Стойнов, А., *Наказателно право, Обща част*, София, 2011, стр. 282-83, както и реш. №182 от 13 ноември 1996 г. по н. д. № 193/96 г., ВС, ВК; реш. №726 от 7 февруари 2003 г. по н. д. №606/2002 г., ВКС, I н. о.; реш. №731 от 7 януари 2005 г. по н. д. №417/2004 г., ВКС, III н. о.; реш. №101 от 18 февруари 2005 г. по н. д. №691/2004 г., ВКС, III н. о.; реш. №91 от 17 февруари 2009 г. по н. д. № 37/2009 г., ВКС, III н. о.; реш. №129 от 17 март 2009 г. по н. д. №68/2009 г., ВКС, III н. о.; реш. №122 от 10 юни 2009 г. по н. д. №62/2009 г., ВКС, II н. о.; реш. №196 от 16 април 2010 г. по н. д. №86/2010 г., ВКС, I н. о.; реш. №24 от 25 януари 2011 г. по н. д. №672/2010 г., ВКС, II н. о.; реш. №471 от 9 февруари 2012 г. по н. д. №2103/2011 г., ВКС, III н. о.; реш. №85 от 2 май 2012 г. по н. д. № 17/2012 г., ВКС, III н. о.; реш. № 152 от 5 юни 2012 г. по н. д. №238/2012 г., ВКС, I н. о.; и реш. №329 от 19 юни 2013 г. по н. д. №1057/2013 г., ВКС, I н. о.)

Г. Наказателна процедура

58. Чл. 74 § 1 от Наказателно-процесуалния кодекс от 2005 г. определя жертвата на престъпление като "лицето, което е претърпяло имуществени или неимуществени вреди от престъплението". Жертвата, ако той или тя има известен адрес в страната, трябва да бъде уведомена веднага за откриването на наказателно производство (чл. 75 § 2) и може да упражни процесуалните си права, ако той или тя изрази желание да вземе участие в досъдебното производство (чл. 75 § 3). В досъдебното производство пострадалият има следните права: да бъде уведомен за правата си в наказателното производство; да получи защита за своята сигурност и тази на близките си; да бъде информиран за хода на наказателното производство; да участва в производството съгласно правилата на наказателната процедура; да прави искания и възражения; да обжалва актовете, които водят до прекратяване или спиране на наказателното производство; да има повереник (член 75, § 1).

ЗАКОНЪТ

I. ОБХВАТЪТ НА ДЕЛОТО

59. Жалбоподателят се оплаква, че събитията в джамията "Баня Баши" на 20 май 2011 и реакцията на вътрешните органи на тези събития представляват нарушения на чл. 3 и чл. 9 от Конвенцията, при всички случаи разгледан самостоятелно или във връзка с чл. 14. Освен това той се оплаква, че същите събития представляват нарушение на чл. 8, също разглеждано самостоятелно или във връзка с чл. 14. Правителството оспорва тези аргументи. То също повдига две предварителни възражения по отношение на допустимостта на жалбата, които се прилагат за всички тези оплаквания. Съответно е подходящо на първо място Съдът да прецени дали тези предварителни възражения са основателни и ако не са – да премине към разглеждане на всяко едно от съществените оплаквания на жалбоподателя по ред.

II. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ВЪЗРАЖЕНИЯ

А. Становища на страните

60. Първото предварително възражение, което Правителството повдига, е че жалбоподателят не е жертва на нарушение на което и да било от правата по Конвенцията, на които той се позовава, тъй като не

е установено как и до каква степен той е участвал в събитията в джамията на 20 май 2011 г. В разпита той посочва единствено, че е бил в парка зад джамията. Той не твърди, че е ранен при сбиването. Той казва, че полицията свършила много добра работа. По същия начин, разследването на събитията не се е отразило на жалбоподателя лично.

61. Второто предварително възражение е, че жалбоподателят не е изчерпал вътрешните правни средства за защита. Той не е подал жалба до Комисията за защита от дискриминация, както се потвърждава от писмо от Комисията, което е приложено към становището на Правителството. Иначе жалбоподателят е имал набор от средства за защита пред националните власти, а не само жалбата, отправена пред Софийската районна прокуратура, въпреки че Правителството не уточнява кои други средства за защита са на разположение.

62. Жалбоподателят твърди, че самата причина Правителството да може да твърди, че не е установена степента на неговото участие е, защото вътрешното разследване със своята липса на ефективност не е могло да установи начините, по които той е бил жертва на действия на демонстрантите. На неговия разпит може да се придаде малка тежест. Когато демонстрацията започва, той, заедно с другите богомолци, е жертва на словото на омраза на демонстрантите, тяхното символично рязане на фес и изгаряне на молитвени килимчета и на тяхното хвърляне на камъни и яйца.

63. Що се отнася до подаването на жалба пред Комисията за защита от дискриминация, този орган не е компетентен да се занимава с престъпления; ако установи, че даден акт на дискриминация е криминален, той е длъжен по закон да отнесе случая до органите на прокуратурата. Това се е случило в конкретния случай, както става ясно от писмото на Комисията.

Б. Преценка на Съда

64. За първото от двете предварителни възражения на Правителството, от материалите по делото, включително и видеозаписите, става ясно, че жалбоподателят е бил при джамията преди, по време и след демонстрацията. Действително за него е прието, че е бил там от местните власти в хода на разследването. Степента, в която е засегнат от действия на демонстрантите, е от значение само за това дали тези действия достигат прага за грубост по смисъла на чл. 3 от Конвенцията, или степента на намеса в другите му права по Конвенцията (въпроси, които Съдът ще разгледа своевременно), а не за липсата на статут на жертва. Съответно това предварителното възражение трябва да бъде отхвърлено.

65. За второто от двете предварителни възражения, от писмото от Комисията, което Правителството предоставя на Съда, става ясно, че

Комисията не би била в състояние да разгледа каквато и да било жалба, докато наказателното производство е висящо; по тази причина подаването на жалба до Комисията в този случай би било неуспешно. Следователно това предварителното възражение също трябва да бъде отхвърлено.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

66. Жалбоподателят се оплаква, че поведението на демонстрантите представлява малтретиране. Поради пасивността на властите по време на инцидента и техния неуспех адекватно да разследват инцидента, е имало нарушение на позитивните задължения на държавата по силата на чл. 3 от Конвенцията, който гласи следното:

"Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание."

67. Освен това, като се позовава на своята принадлежност към религиозно малцинство, жалбоподателят се оплаква, че действията на националните власти също представляват нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 3. Този член гласи:

"Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или по друг признак."

68. Правителството оспори тези аргументи.

A. Становища на страните

69. Жалбоподателят подчертава предварителното планиране на демонстрацията и нейната цел, която, както той твърди, е публично да принизи богомолците заради тяхната вяра и тяхната принадлежност към религиозно малцинство. Това е утежнено от присъствието и участието на високопоставени и авторитетни членове на "Атака" (чиито анти-имиграционни и анти-ислямски позиции са добре известни), от продължителността на демонстрацията и от времето, когато се провежда – по време на петъчната молитва. Това се задълбочава още повече от паравоенните и крайнодесни оттенъци на много от демонстрантите, от черното им облекло, от символите на знамената, които те носят, и от анти-религиозните и анти-имиграционни обиди, които крещат, от опитите им да заглушат призива за молитва със силна националистическа музика от високоговорители, от тяхното рязане на фес (и заплашване на

богомолците със същото третиране), от тяхното хвърляне на яйца и камъни и от тяхното изгаряне на молитвени килимчета на богомолците. Това не е представлявало просто сплашване и тормоз на жалбоподателя и на другите богомолци; това е било умишлено насочено към тяхната религия и етнос, а това означава, че действията на демонстрантите са достигнали прага на чл. 3. Жалбоподателят също така е с нарушено зрение: демонстрацията му е причинила значително безпокойство и страх.

70. Правителството твърди, че прагът на чл. 3 не е достигнат в този случай. Няма доказателства, че жалбоподателят е жертва на физическо малтретиране. Нито психологическите ефекти на демонстрацията са толкова тежки, че да отговарят на прага на чл. 3: колкото и да е осъдително, поведението на демонстрантите не е продължително или системно; това е еднократна демонстрация, която продължава само час и половина. Дори ако прагът на чл. 3 е достигнат, чрез правилна полицейска работа по време на демонстрацията националните власти са изпълнили положителните си задължения по този член. Накрая, наказателното разследване, предприето след демонстрацията, е спазило процесуалните задължения на държавата по този член.

Б. Преценка на Съда

71. Основният въпрос по отношение на това оплакване е дали отношението към жалбоподателя от страна на демонстрантите представлява малтретиране по смисъла на чл. 3; ако това не е така, въпросът за спазването от страна на ответното Правителство на позитивните му задължения по чл. 3 не възниква.

72. Принципите, които Съдът прилага при преценката дали дадено отношение отговаря на прага по чл. 3, са добре установени в практиката му. Те наскоро бях отново заявени от Голямата камера в *Svinarenko and Slyadnev срещу Русия* [ГК], №32541/08 и 43441/08, § § 113-15, ЕСЧП 2014 (откъси). Където е приложимо, те гласят (вътрешните препратки са пропуснати):

– Чл. 3 от Конвенцията защитава една от основните ценности на демократичното общество. Той забранява по абсолютен начин изтезанията или нечовешкото или унижително отношение или наказание, независимо от обстоятелствата и поведението на жертвата;

– Малтретирането трябва да достигне минимално ниво на грубост, за да попадне в приложното поле на чл. 3. Оценката на този минимум е относителна; тя зависи от всички обстоятелства по делото като продължителността на отношението, физическите и психическите последици и в някои случаи пола, възрастта и здравословното състояние на жертвата. Въпреки че въпросът дали целта на отношението е да унижи или обиди жертвата е фактор, който да бъде

взет под внимание, липсата на такава цел не може да изключи категорично установяване на нарушение на чл. 3;

– Отношение се смята за "унизително" по смисъла на чл. 3 когато то унижава или принизява човек, показвайки липса на уважение или намалявайки неговото човешко достойнство, или предизвиква чувство на страх, страдание или малоценност, което може да разбие морална и физическа съпротива на този човек. Публичният характер на отношението може да бъде относим или утежняващ фактор при преценката дали то е "унизително" по смисъла на чл. 3.

73. Също така следва да се подчертае, по-конкретно в контекста на действия на трети лица, които са мотивирани от религиозна нетърпимост, че чл. 3 не може да се ограничава само до актове на физическо малтретиране; той обхваща и причиняването на психологически страдания (виж *Begheluri срещу Грузия* № 28490/02, § 100, 7 октомври 2014 г.). Освен това дискриминационно отношение като такова може по принцип да представлява унижително отношение по смисъла на чл. 3, когато то достига ниво на грубост, което може да представлява оскърбление за човешкото достойнство (пак там, § 101, с допълнителни препратки).

74. Що се отнася до конкретния случай, жалбоподателят приема, че той не е претърпял никаква физическа травма от демонстрантите на 20 май 2011 г.; вместо това, неговото оплакване се основава на психологическия ефект, който действия на демонстрантите имат върху него и другите богомолци. Той се позовава както на целите на демонстрацията, така и на своята конкретна уязвимост като човек с лошо зрение.

75. В светлината на представените пред него доказателства, Съдът приема, че намеренията на демонстрантите са били отвъд това просто да протестират за силата на звука на високоговорителите, а че намеренията им са били да се подиграват публично и да унижат богомолците и тяхната религия. Въпреки това, колкото и предумишлени и публични да са тези действия и колкото и те да успяват да нарушат молитвите на жалбоподателя и другите богомолци, те не са толкова тежки, че да причинят този вид страх, страдание или чувство за малоценност, които са необходими за чл. 3. Както Правителството заявява, това е еднократна демонстрация, която продължава около час и половина. Това следователно не е случай, при който за продължителните действия на демонстрантите да може се каже, че са довели до значително психическо страдание на жалбоподателя. В това отношение, положението на жалбоподателя е в противовес на *P.F. и E.F. срещу Обединеното кралство* (решение по допустимост), №28326/09, 23 ноември 2010 г., където е установено, че значително психическо страдание е настъпило за малките ученички и техните родители, когато те са били подложени на ежедневно насилие

в продължение на два месеца –включително на заплахи и хвърляне на предмети, в това число и телесни отпадъци –от страна на протестиращи, и в конкретния случай, в резултат на това страдание, за прагът по чл. 3 се установява, че е бил достигнат. Събитията в джамията през този ден също трябва да бъдат разграничени от констатациите на нарушение на чл. 3, установено в *Членове на Конгрегация Глдани на Свидетелите на Йехова и други срещу Грузия*, №71156/01, 3 май 2007 г., и *Begheluri*, цитирано по-горе, където за тежки побои, принудителни претърсвания и поредица от други унижителни актове, които са предвидени да принудят жалбоподателите да действат срещу своята воля и съвест и които се случват в общ и национален климат на религиозната нетърпимост към момента на фактите, е установено, че отговарят на прага по чл. 3.

76. И накрая, лошото зрение на жалбоподателя не влияе върху въпроса дали прагът по чл. 3 е достигнат. Не само че той не успява да докаже това твърдение, но и това не е условие, което би го направило особено уязвим към действия на демонстрантите в този конкретен случай.

77. Поради това Съдът установява, че прагът на чл. 3 не е достигнат в този случай. Както е посочено по-горе, тази констатация прави ненужно да се разглежда дали Правителството е изпълнило своите позитивни задължения по тази разпоредба. От това следва, че оплакването е явно необосновано и трябва да бъде отхвърлено в съответствие с чл. 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията. Като се има предвид, че чл. 14 няма самостоятелно приложение спрямо основните разпоредби на Конвенцията (вижте наред с много други дела *Kurić and Others срещу Словения* [GC], №26828/06, § 384, ЕСПЧ 2012 г. (откъси)), то следва, че оплакването на жалбоподателя по чл. 14 във връзка с чл. 3, е по подобен начин явно необосновано и следва да бъде отхвърлено в съответствие с чл. 35 §§ 3 (а) и 4.

IV. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 9 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

78. Жалбоподателят твърди също, че невъзможността на националните власти адекватно да го предпазят от демонстрантите и правилно да разследват инцидента представлява нарушение на правата му по чл. 9 от Конвенцията. Това е така, защото според него невъзможността на националните власти му е попречил да упражни своето право по чл. 9 мирно да изповядва вярата си в компанията на други богомолци. Чл. 9 гласи:

"1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата на всеки да променя своята религия или убеждения и свободата да изповядва своята религия или убеждения индивидуално или

колективно, публично или в частен кръг, чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали.

2. Свободата да се изповядват религията или убежденията подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здравето и морала или за защитата на правата и свободите на другите."

79. Правителството оспорва тези аргументи.

А. Допустимост

80. Съдът отбелязва, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на чл. 35 § 3(a) от Конвенцията. Той отбелязва още, че тя не е недопустима на други основания. Жалбата следва да бъде обявена за допустима.

Б. Основателност

1. А. Становища на страните

а. Жалбоподателят

81. Жалбоподателят твърди, че демонстрацията трябва да бъде разглеждана в своя контекст. "Атака" е добре известна със своята позиция както срещу исляма, така и срещу турското малцинство в България. Независимо от това колко полицаи са отишли при джамията или колко добре оборудвани се твърди, че са били, фактът е, че повече от сто активисти на същата партия, ръководени от нейни видни членове, фактически са наоградили богомолците по време на силно чувствителен момент на молитва.

82. Каквито и да са усилията на полицията, те не достигат стандарта, изискван по Конвенцията, тъй като те не препятстват демонстрантите да тормозят вербално и да заплашват богомолците, като горят техните молитвени килимчета, унищожават фес, поставят високоговорители в пространството на джамията и след това атакуват някои от богомолците. Полицията присъства, но действа като безучастен наблюдател и се намесва, чак когато насилието избухва.

83. Обратно на твърденията на Правителството (вижте параграф 86 по-долу), не е имало изискване за богомолците да уведомят властите за намерението си да се молят на булеварда. Демонстрацията е тази, която не е урегулирана от властите. Дори преди полицията да се включи, е имало предходен пропуск от страна на общината, която, познавайки естеството на политиката на "Атака", е могла да използва правомощията си, за да пренасочи демонстрацията за друго място или

време. Дори е било възможно да я забрани изцяло. Фактът, че общината дори не е разгледала възможността да използва тези правомощия, показва неразбиране и още по-малко правилна оценка на проблема за обществения ред, породен от демонстрация от този вид. Този пропуск, когато се разгледа заедно с пропуските на полицията, означава, че властите не са изпълнили позитивните си задължения по силата на чл. 9 от Конвенцията.

84. Разследването на инцидента е погрешно. Отнема на прокурорите повече от една година, за да разпитат жалбоподателя. Дори и когато най-накрая е разпитан, жалбоподателят не е бил питан за действията на демонстрантите, а по-скоро за законосъобразността на молитвата извън джамията и нивото на шума на призива за молитва, сякаш това дава основание за действията на демонстрантите. Въпреки че няколко от участниците в демонстрацията са добре познати и въпреки достатъчното видеозаписи от инцидента, разследването продължава да е насочено към "неизвестни" извършители. Лицето, което отговаря за разрязването на феса, г-н М., е добре познато на полицията: вижте показанията му в параграф 40 по-горе. Депутатите и евродепутатите, участващи в демонстрацията, дори не са били разпитани. Разследването не е стигнало доникъде, което го лишава от какъвто и да било възпиращ ефект за бъдещи престъпления от този характер.

6. Правителството

85. Правителството приема съществуването на позитивни задължения, произтичащи от както от материалноправния, така и от процедурния аспекти на чл. 9. Въпреки това то отрича да е налице нарушение на тези позитивни задължения.

86. Правителството твърди, че случат се отнася от една страна до правото на политическа група на свобода на изразяване и на сдружаване (права, гарантирани от чл. 10 и 11 от Конвенцията) и от друга страна до правата на религиозна група свободно да изповядва религията си (гарантирано от чл. 9). Колкото и реториката на поддръжниците на "Атака" да надхвърля добрите обноски и стандартите за добро поведение, то се основава изцяло на политическите им възгледи. Конкретната причина за сблъсъка този ден не е непоносимост към религията на богомолците, а отказът на джамията да се съобрази с указанията от страна общината по отношение на нивото на шума от високоговорителите. Предизвестие за тяхната демонстрация е дадено на общината; не е имало основателна причина тя да се препятства. Освен това джамията не е уведомила общината за намерението на богомолците да се молят на булеварда извън джамията. Като се има предвид липсата на уведомление, не е имало възможност за Министерството на вътрешните работи да

разположи допълнителни полицейски части около джамията, особено когато това би могло да доведе до това богомолците да се оплачат от неправомерно засилено полицейско присъствие около джамията.

87. Правителството по-нататък се позовава на информацията, предоставена от общината и полицията (вижте параграфи 13-14 по-горе). Още преди да започна демонстрацията, обикновени и специализирани полицейски служители са разположени около джамията и формират кордон, за да отделят демонстрантите от богомолците. Достатъчен брой полицейски служители са били на мястото на инцидента. Те се справят със сбиването на покрива на едноетажната пристройка в рамките на няколко секунди и осигуряват постепенното разпръскване на демонстрантите: след като двама от демонстрантите са задържани, демонстрантите напускат мястото. Богомолци не са задържани и полицията остава на място, докато приключва петъчната молитва; тази молитва завършва без каквито и да било други инциденти. Самият жалбоподател е похвалил полицията за работата, която е свършила, и други богомолци поздравяват полицията за действията ѝ при задържането на определени демонстранти; "Атака" е тази, която критикува полицията за това, че е задържала само нейни поддръжници. Като цяло реакцията на полицията е била обективна, балансирана и разумна.

88. Накрая Правителството повтаря твърдението си, направено първо по отношение на чл. 3 по-горе, че тази демонстрация е еднократно събитие и че след това националните власти са взели всички необходими мерки, за да предотвратят по-нататъшни такива инциденти, да санкционират отговорните и да не допускат други провокативни действия.

89. В полицейското разследване, седем демонстранти са обвинени по чл. 325 § 2 от НК (вижте параграф 49 по-горе). Почти тридесет души са разпитани по време на разследването и са предприети други следствени действия, включително фотографиране и идентифициране на участниците в инцидента. Жалби от засегнатите от инцидента, включително една, подадена от жалбоподателя, са били правилно и експедитивно обработени.

90. В разследването на Национална следствена служба, прокуратурата е била в правото си да не приема жалбоподателя като "непосредствена" жертва за целите на приложимите разпоредби на НК. Не е имало пристрастие от страна на разследването или когото и да било, който го провежда; всички въпроси, зададени на жалбоподателя в разпита му, са били насочени към изясняване на това, което се е случило по време на инцидента. Разследването е извършено експедитивно: главната пречка за неговото цялостно приключване е парламентарния имунитет на г-н Сидеров, г-н Чуколов и г-жа Гаджева.

Това затруднява те да бъдате разпитани дори и като свидетели, защото е рядкост да се правят искания за снемане на имунитета.

2. Преценка на Съда

а. Общи принципи

91. В основата на този случай е упражняването на два набора от конкурентни основни права: правата на "Атака" и нейните поддръжници на свободата на словото и на мирни събрания и правата на жалбоподателя и другите богомолци в джамията "Баня Баши" да се молят по мирен начин заедно без ненужна намеса.

92. Всички те са права, защитени от Конвенцията: правото на свобода на изразяване и свобода на мирни събрания от чл. 10 и 11, правото на свобода на религията от чл. 9. Никое от тях не е абсолютно право: всичките три члена предвиждат, че упражняването на тези права може да бъде предмет на ограничения, наред с другото за защита на правата на другите. Конвенцията не създава каквато и да било *a priori* йерархия между тези права: по принцип те заслужават еднакво зачитане. Следователно те трябва да бъдат балансирани едно спрямо друго по начин, който признава значението на тези права в общество, основано на плурализъм, толерантност и свободомислие. Три допълнителни принципа произтичат от това.

93. Първо е задължение на държавата да гарантира, че –доколкото е разумно и възможно –и двата набора от права са защитени. Това задължение се отнася в еднаква степен, когато действия, които могат да имат отношение към едно от двете права, се извършват от частни лица (по отношение на чл. 9, вижте *Begheluri*, цитирано по-горе, § 160, 7 октомври 2014 г., а по отношение на съответното задължение по чл. 11, вижте *Ouranio Toxo and Others v. Greece*, №74989/01, § 45, ЕСПЧ 2005-X (откъси)).

94. Второ, за да се направи това, държавата трябва да гарантира, че съществува правна рамка, която да защити тези права от трети лица, както и да предприеме ефективни мерки, за да се гарантира, че те се спазват на практика (вижте например *Begheluri*, цитирано по-горе, § 164).

95. На трето място, както се случва винаги, когато Високодоговаряща държава се стреми да защити две ценности, гарантирани от Конвенцията, които могат да влязат в колизия помежду си, при упражняването на своите европейски надзорни задължения, задачата на Съда е да провери дали властите са поставили справедлив баланс между тези две ценности (вижте с необходимите промени *Hachette Filipacchi Associés v. France*, №71111/01, § 43, 14 юни 2007 г. и *Öllinger v. Austria*, №76900/01, § 42, ЕСПЧ 2006-IX). Правейки това, Съдът не следва да работи от дистанция на времето. Нито може просто

да замени подхода си с този на националните органи, които във всеки отделен случай са в много по-добра позиция да преценят къде се намира подходящият баланс и как най-добре да се постигне този баланс.

96. Това е особено вярно, когато именно полицията на практика трябва да постигне този баланс. Както Съдът често е казвал, трябва да се обърне необходимото внимание на трудностите при полицейската работа в модерните общества (вижте с необходимите промени *K.U. v. Finland*, №2872/02, § 48, ЕСПЧ 2008 г.; *Austin and Others v. the United Kingdom* [GC], №39692/09, 40713/09 и 41008/09, § 55, ЕСПЧ 2012 г.; и *Frăsilă and Ciocîrlan v. Romania*, №25329/03, § 55, 10 май 2012 г.). По този начин, при оценка на реакцията на полицията спрямо събитията от 20 май 2011 г., позитивното им задължение да гарантират правата както на демонстрантите, така и на жалбоподателя и другите богомолци трябва да се тълкува по начин, който не им налага невъзможна или непропорционална тежест.

6. Приложение в настоящото дело

97. При прилагането на тези принципи към настоящото дело са необходими две предварителни бележки.

98. Първо, въпреки че Правителството се позовава на съществуването на спор между общината и джамията за силата на звука на петъчния призив за молитва, това има малко значение за това дали във въпросния ден е постигнат справедлив баланс между правата на демонстрантите и правата на жалбоподателя и другите богомолци. Позоваването от страна на Правителството на предполагаемата липса на разрешение за богомолците да използват булеварда за молитва също има малка тежест: практиката на Съда показва ясно, че когато властите не са били правилно уведомени за публично събитие, но няма опасност или нарушаване на обществения ред от това събитие, тези, които участват в него, не губят автоматично защитата на Конвенцията (за прилагането на този принцип за религиозни церемонии, вижте *Krupko and Others v. Russia*, №26587/07, § 56, 26 юни 2014 г.).

99. На второ място, ролята на Съда не е да предписва кога националните власти трябва или не трябва да дават разрешение за конкретна демонстрация, дори когато тази демонстрация носи риск от напрежение между демонстрантите и другите (вижте например *Öllinger*, цитирано по-горе, § 36). Следователно не е задача на Съда, действайки от дистанцията на времето, да установи, че проведената от "Атака" демонстрация на 20 май 2011 г. е следвало да бъде забранена като представляваща неприемлив риск за обществения ред.

100. Не е оспорено, че възгледите на "Атака" за исляма са въпрос на обществено достойнство. Такива са и нейните възгледи за онези, които възприема като основни привърженици на исляма в България.

Следователно, след като от "Атака" е заявено, че ще има демонстрация около джамията "Баня Баши" и че тя ще съвпадне с петъчната молитва в нея, на националните власти би следвало да е ясно какъв вид демонстрация ще бъде това. Всяка демонстрация на поддръжници на "Атака" при джамията "Баня Баши", дори такава, която е привидно насочена срещу силата на звука на петъчния призив за молитва, носи присъщ риск от напрежение между демонстрантите и богомолците в джамията. Действително фактът, че националните власти са наясно с този риск, е показан от решение на Министерството на вътрешните работи, след като научава, че демонстрантите са започнали да се събират около джамията, незабавно да изпрати полицейски служители към мястото. След като са преценили, че има опасност от безредици и насилие, и след като са приели, че няма основание, което да пречи провеждането на или поне изместването и в друго време, националните власти е трябвало да бъдат подготвени – доколкото е възможно – първо да предприемат стъпки, за да се минимизира рискът напрежението да се разрастне в насилие, и второ – да се гарантират както правата на демонстрантите мирно да се събират, така и правата на богомолците мирно да се молят. Биха могли да бъдат предприети редица стъпки, включително например идентифициране на зоните, където демонстрантите биха могли да демонстрират на безопасно разстояние от богомолците, и осигуряване на достатъчен брой полицейски служители, които да бъдат на разположение, за да охраняват надеждно демонстрация от този размер и естество.

101. На националните органи е било предоставено време, за да предприемат тези стъпки. "Атака" уведомява общината за намеренията си на сутринта на 19 май (вижте параграф 13 по-горе). Има някои спорове между общината и СДВР за това дали последната е била уведомена за планираната демонстрация на 19 или 20 май (вижте параграф 14 по-горе). Въпреки това е ясно, че независимо дали в резултат на липсата на координация между съответните органи или поради друга причина, не са предприети конкретни стъпки за овладяване на ситуацията, докато демонстрацията не е започнала; както се посочва в писмото на Министерството на вътрешните работи, първите полицаи са изпратени при джамията едва след като получават информация, че поддръжници на "Атака" са започнали да се събират в парка до нея (пак там). От този пропуск да предприемат каквито и да било мерки преди началото на демонстрацията се подразбира, че националните власти не са обърнали предварително внимание на това как конкуриращите се права на демонстрантите и богомолците могат да бъдат справедливо балансирани, за да се гарантира, че и двете са еднакво защитени.

102. Дори необходимостта да се предприемат такива стъпки да не е било очевидно преди демонстрацията да започне, , то тя със сигурност

трябва да е била ясна, след като демонстрацията започва. Би било подценяване на естеството на тази демонстрация да се каже, че тя се отнася само до силата на звука на петъчния призив за молитва. Демонстрантите, предимно облечени в черно, носят лозунги, които правят видно тяхното мнение, че богомолците в джамията са етнически турци, както и вижданията им за Турция и за етнически турци, живеещи в България. Те крещат анти-турски и анти-ислямски лозунги, някои от които са злонамерени и вулгарни. Демонстрантът, който разрязва феса с джобно ножче и извиква "Сега ще ви покажем какво ще се случи с всеки от вас", прави това с ясното одобрение на хората около себе си. Опитите на някои демонстранти да поставят високоговорители в горната част на едноетажната пристройка също среща одобрението на останалите демонстранти. Това са действия, които не са предназначени да изразят недоволството от нивото на шум или дори да изразяват несъгласие с исляма, а са ясно пресметнати да предизвикат максимални смущения в молитвите на богомолците и да провокират насилие.

103. Богомолците от друга страна са се събрали за своята седмична молитва. Тяхната цел в този ден не е да се ангажират с демонстрантите, а да се молят според своята редовна практика, както при предходни петъчни молитви. Дори и след като демонстрантите започват да ги замерват с яйца и камъни, богомолците продължават да се опитват да се молят, като по този начин се съобразяват с призива на техния имам да не реагират на провокации.

104. Следователно, представителите на полицията, присъствали при джамията в този ден, е следвало с действията си да подсигури упражняването на правата на всяка една от двете групи и освен това да гарантира, че всяка от групите зачита правата и свободите на другата. Във връзка с това на полицията трябва да е било ясно, че да не прави нищо би позволило на демонстрантите да упражняват правата си по начин, който изцяло погазва правата на богомолците.

105. Дори и на полицията да се даде възможност за голяма свобода на преценка, от която тя се възползва по тези оперативни въпроси, то от видеозаписите е видно, че тя не успява да се гарантира, че е отдадена дължимата защита на тези права или дори че е отделено каквото и да било сериозно внимание на това как такава защита може да се постигне. Както Съдът е уточнил, властите е трябвало да осъзнаят присъщия риск от позволяването на тази демонстрация да се проведе по начина, по който това се случва, още повече когато са уведомени, че може да включва около триста демонстранти. Съществува присъщ риск да се даде достъп на този брой демонстранти толкова близо до джамията. Те първоначално обявяват намерението си да демонстрират не на булеварда, а изцяло от другата страна на джамията, в парка зад нея. Ако полицията ги бе задържала в тази зона,

това би позволило на демонстрантите да проведат своята демонстрация, би позволило на богомолците да продължат своите молитви с минимално смущение и, най-важното е – би свело до минимум какъвто и да било риск от насилие между двете групи. Действително полицията има властта да контролира демонстрацията по този начин: вижте чл. 21 § 2 от Наредба №1 за обществения ред и опазването на общинските имоти на територията на Столична община от 1993 г., изложен в параграф 47 по-горе.

106. В конкретния случай, близостта на демонстрантите до джамията – с толкова малко полицаи между тях и поклонниците – позволява на демонстрантите да причинят това смущение и в течение на времето да се изкачат в джамията чрез едноетажната пристройка. В този момент няколкостотин демонстранти и богомолци са разделени от не повече от дузина полицаи, които формират импровизиран и видимо недостатъчен кордон. Фактът, че демонстрантите успяват да получат достъп до пристройката, показва колко недостатъчен е този кордон: ако още демонстранти бяха решили да се покачат върху едноетажната пристройка, полицията щеше да е безсилна да ги спре или да спре ескалирнето в пълен мащаб на насилието, което почти сигурно е щяло да последва. Вярно е, че полицията успява да задържи някои от демонстрантите, които са се изкачили върху пристройката, но изглежда, че ситуацията се успокоява само от факта, че демонстрантите напускат зоната на джамия по свое собствено решение, и то не преди да струпат и запалят молитвените килимчета на някои от богомолците. Това последно действие е нещо, за което полицията не предприема каквито и да било действия, за да бъде предотвратено: наистина не е ясно как демонстрантите отговорни за това успяват да минат покрай полицията, която преди това разделя демонстранти и богомолци на булеварда. Още повече, че след като килимчетата са запалени, освен че очевидно се обажда на пожарната, полицията не предприема нищо в отговор на посочените действия.

107. В обобщение, резултатът от реакцията на полицията в този ден е, че голям брой демонстранти са имали възможност да стоят на една ръка разстояние от джамията "Баня Баши", да крещят обиди на молеци се, да извършват заплашителни и провокативни жестове и действия и в крайна сметка да получат достъп до джамията. Те се ползват с почти неограничено право да протестират при джамията в ден, докато молитвите на жалбоподателя и другите богомолци са напълно нарушени. Следователно е ясно, че действията на полицията достигат единствено до ограничаване на насилието, което избухва в този ден, и че не е отделено нужното внимание на това как да се намери подходящ баланс при осигуряване зачитането и ефективното упражняване на правата на демонстрантите и на жалбоподателя и другите богомолци.

108. Следователно, предвид факта, че жалбоподателят заедно с другите богомолци е станал жертва на нарушение на свободата си да практикува своята религия и че това е в резултат на действията на демонстрантите, става задължение на властите да отговорят по ефективен начин на тези действия.

109. В това отношение Съдът приема, че осъждането на действията на демонстрантите както от президента, така и от Народното събрание –изложено в параграфи 26 и 27 по-горе –не само изразява неодобрение и решителност да се гарантира, че този инцидент остава еднократен, но също така настоява всички компетентни държавни органи, включително органите на прокуратурата и съдилищата, да предприемат необходимите мерки за осигуряване на спазване на Конституцията и законите на Републиката (вижте предпоследния параграф на декларацията, изложен в параграф 27 по-горе). Това е в противовес на липсата на каквато и да било смислена реакция от страна на властите в *Членове на Конгрегация Глдани на Свидетелите на Йехова* и *Begheluri*, и двете цитирани по-горе, за което Съдът е установил, че е допринесло за засилване и генерализиране на религиозно насилие срещу "Свидетелите на Йехова" в Грузия: параграфи 133 и 165 на всяко от решенията).

110. Съдът приема също, че съответните престъпления по НК към дадения момент (изложени в параграфи 48-57 по-горе) биха представлявали подходяща правна рамка за защита на правата на жалбоподателя и другите богомолци срещу агресивното им нарушение от страна на някои от демонстрантите. Вярно е също така, че полицейското разследване на събитията в джамията води до това седем лица да са обвинени в хулигански прояви по чл. 325 от НК. Това разследване обаче изглежда е насочено само към физическите прояви на насилие, при които някои от демонстрантите се качват на покрива на едноетажната пристройка. Разследването на Националната следствена служба трябва да се съсредоточи върху намесата в религиозните права на жалбоподателя и другите богомолци, която е причинена от действията на демонстрантите. То е образувано на 25 май 2011 г. и въпреки че са разпитани множество свидетели, това разследване все още не е приключено, почти четири години след събитията. От особено значение е, че не са предприети действия по отношение на най-провокативните жестове, направени от демонстрантите по време на демонстрацията. Не е постигнат напредък в идентифицирането и повдигането на обвинения срещу лицата, отговорни за струпването и подпалването на молитвени килимчета на богомолците, въпреки че въпросните индивиди могат да бъдат ясно видени на видеозаписите, представени от двете страни на Съда. Нито пък са предприети действия по отношение на рязането на фес (и заплахата, че същото ще се случи с богомолците), въпреки г-н М. дава

показания пред разследващите, признавайки своето участие (вижте параграф 40 по-горе). Накрая, с изключение на г-н Чуколов, нито един от хората, които имат водеща роля в демонстрацията в този ден, не са разпитани: по тези въпроси Съдът отбелязва, че Правителството, уточнявайки, че депутатите от българското Народно събрание и Европейския парламенти не могат да бъдат преследвани от закона без сваляне на имунитета им, не твърди, че имунитетът е пречка за тяхното разпитване. Поради тези причини разследването на Националната следствена служба не може да се счита за ефективен отговор на събитията в джамията "Баня Баши" на 20 май 2011 г.

111. В обобщение невъзможността на националните власти да постигнат справедлив баланс в предприетите действия по гарантиране на ефективното и мирно упражняване на правата на демонстрантите, както и на правата на жалбоподателя и другите богомолци да се молят заедно, в допълнение към невъзможността да реагират адекватно на тези събития, означава, че е налице невъзможност от страна на държавата да спази своите позитивни задължения по силата на чл. 9. Ето защо е налице нарушение на този член.

V. ДРУГИ ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА

112. Жалбоподателят се оплаква, че същите събития от 20 май 2011 г. и реакцията на властите представляват също нарушение на чл. 9 във връзка с чл. 14 от Конвенцията. Накрая той се оплака от нарушение на чл. 8 от Конвенцията, самостоятелно или във връзка с чл. 14 от Конвенцията.

Като се вземе предвид факта, че Съдът вече е разгледал обстоятелствата по настоящото дело по чл. 9 от Конвенцията и е установил нарушение на този член, той не намира за необходимо да разглежда допустимостта или основателността на тези оплаквания.

VI. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

113. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

"Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна."

A. Обезщетение за вреди

114. Жалбоподателят не предявява претенция по отношение на имуществени вреди. По отношение на неимуществени вреди, той претендира за 10 000 евро, които според него отразяват страданията,

причинени от както от действията на демонстрантите на 20 май 2011 г., така и от невъзможността на властите правилно да ги разследва.

115. Правителството счита тази сума за недоказана, преувеличена и явно необоснована, но не посочва каква би била подходящата сума, ако Съдът намери установи нарушение на който и да било член от Конвенцията.

116. Съдът счита, че жалбоподателят трябва да е претърпял степен на стрес и тревога в резултат на инцидента в джамията и неадекватността на реакцията на националните власти спрямо него. Ето защо, като се вземат предвид всички обстоятелства по делото и произнасяйки се на справедлива основа съгласно изискванията на чл. 41 от Конвенцията, Съдът присъжда на жалбоподателя 3 000 евро, плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени върху тази сума, по отношение на неимуществени вреди.

Б. Разходи и разноски

117. Жалбоподателят претендира също за 7 308 евро за разходи и разноски, направени пред националните власти и пред този Съд. Това включва пощенски разходи на 28 евро и правни разходи за деветдесет и един часа работа при ставка от 80 евро на час. Отработените часове са двадесет и пет пред националните власти и шестдесет и шест пред този Съд, като последната цифра включва наред с другото тридесет часа работа за подготовката на жалбата, двадесет и седем часа изготвяне на писмените становища на жалбоподателя и шест часа за подготовка на неговия иск за справедливо обезщетение.

118. Правителството твърди, че ставка от 80 евро на час е преувеличена и непропорционална на стандартните български цени, въпреки че не предлага каква би била подходящата ставка. То смята също, че броят на часовете, прекарани в работа за подаване на жалбата и изготвяне на писменото становище на жалбоподателя, са прекомерни. То не прави изявление по отношение на броя на часовете извършена работа пред националните власти.

119. Според съдебната практика на Съда, жалбоподателят има право на възстановяване на разходи и разноски само доколкото е доказано, че те са били действително и необходимо направени и са в разумен размер. Въз основа на това Съдът установява следното. За разходите от 28 евро, това трябва да бъде изпълнено в пълен размер. За разходите, направени пред националните власти, Съдът приема, че те са били необходими и действително направени и са в разумен размер и следователно трябва да бъдат изплатени в пълен размер. За тези разходи той следователно присъжда 2 000 евро, плюс данъци, които могат да бъдат начислени. За разходите, направени пред Съда, докато Съдът приема, че часовата ставка е разумна, той е съгласен с

твърдението на Правителството, че броят на отработените часове е прекомерен и трябва да се намали наполовина. На тази база той присъжда 2 640 евро, плюс данъци, които могат да бъдат начислени. Общото присъждане за разноски и разходи по този начин е 4 668 евро.

В. Лихва за забава

120. Съдът счита за уместно лихвата за забава да бъде обвързана с пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Отхвърля* предварителните възражения на Правителството по отношение на статута на жертва и за неизчерпване на вътрешните правни средства за защита;
2. *Обявява* оплакванията на жалбоподателя по чл. 3, самостоятелно или във връзка с чл. 14, за недопустими;
3. *Обявява* оплакването на жалбоподателя по чл. 9 за допустимо;
4. *Приема*, че е налице нарушение на чл. 9 от Конвенцията;
5. *Приема*, че не е необходимо да разглежда допустимостта или основателността на останалата част от оплакванията на жалбоподателя по Конвенцията;
6. *Приема*
 - (а) че държавата-ответник трябва да заплати на жалбоподателя в срок от три месеца от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с член 44, § 2 от Конвенцията, следните суми, които се изчисляват в български лева по курса към датата на плащането:
 - (i) 3000 евро (три хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да се начислят, по отношение на неимуществени вреди;
 - (ii) 4 668 (четири хиляди шестстотин шестдесет и осем евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да се начислят на жалбоподателя, по отношение на разходи и разноски, които

трябва да бъдат изплатени по банковата сметка на Българския хелзински комитет;¹

(б) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер, равен на лихвения процент по заеми на Европейската централна банка по време на просрочения период, към която се добавят три процентни пункта;

7. *Отхвърля* останалата част от иска на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмена форма на 24 февруари 2015 г., в съответствие с Правило 77, §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Франсоаз Елен-Пасо
Секретар на отделението

Гuido Раймонди
Председател

¹ Поправено на 21 април 2015 г. Добавя се следният текст: "да бъдат изплатени по банковата сметка на Българския хелзински комитет".